

ŠTÚDIE

MARTA VOJTEKOVÁ*

Príspevok k dejinám neografie v polonistike¹

VOJTEKOVÁ, M.: On the History of Neography in Polish Studies. *Slavica Slovaca*, 55, 2020, No 2, pp. 153-170 (Bratislava).

The summarising study provides the most comprehensive overview of works dealing with the lexicographical depiction of neologisms in Polish in the second half of the 20th and at the beginning of the 21st century. In the context of neographic works, the study analyses dictionaries of neologisms and neologisms in general explanatory dictionaries. As to the particular dictionaries of neologisms, it focuses mainly on the context of compiling a dictionary, the characteristics and the extent of the material base, the definition of excerption resources, the description of the concept of a dictionary and the construction of an entry (including examples). Within the category of explanatory dictionaries, it defines especially the degree to which new lexicon is taken into account in the context of the period they reflect and the excerption resources. It also refers to a method of processing that has or has not enabled to identify neologisms.

Neography, neologisms, Polish, dictionaries of neologisms, general explanatory dictionaries.

0 Úvod

Cieľom tejto prehľadovej štúdie je poskytnúť čo najkomplexnejší prehľad o prácach, ktoré sa venujú lexikografickému zachyteniu neologizmov v poľskom jazyku v období druhej polovice 20. a začiatku 21. storočia. V rámci neografických prác si osobitne všímame vlastné slovníky neologizmov a neologizmy vo výkladových slovníkoch.

Pri jednotlivých neografických dielach (sekcia 1.1) sa venujeme najmä kontextu vzniku slovníka, charakteristike a rozsahu materiálnej bázy, vymedzeniu excerpčných zdrojov, opisu koncepcie slovníka a stavbe hesla (vrátane uvádzania ukážok). Primárne si všímame jednojazyčné a striktné vedecké spracovania, ktoré možno považovať za základné, relevantné a reprezentatívne v danej oblasti, výberovo dvojjazyčné a populárno-vedecké publikácie. V tejto časti predstavujeme aj polemické a kritické práce, ktoré nadväzujú na poľské neografické publikácie.

S problematikou neologizácie sa stretávame aj vo výkladových slovníkoch, ktorých cieľom je zachytiť súčasný stav jazyka. V ďalšej sekcii (1.2) analyzujeme spracúvanie neologizmov v skúmanom období vo všeobecných výkladových slovníkoch poľského jazyka, ktoré sú primárne výsledkom práce lingvistov z Varšavy, Krakova a Toruňa. Uvedené obdobie vymedzuje jedenásťzväzkový *Słownik języka polskiego* (Doroszewski, ed.; SJPD)² publikovaný v rokoch 1958–1969 a *Wielki słownik*

* Doc. Mgr. Marta Vojteková, PhD., Inštitút stredoeurópskych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 080 78 Prešov, marta.vojtekova@unipo.sk.

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-18-0046.

² Doroszewski, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–10. T. 11 (Suplement). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, 1958–1962 (T. 1–4), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1963–1969 (T. 5–11).

języka polskiego PAN (Żmigrodzki, ed.; WSJPŻ),³ ktorý je dostupný výlučne online a práce na ňom stále trvajú. Pri všeobecných výkladových slovníkoch charakterizujeme predovšetkým mieru zohľadňovania novej lexiky v kontexte obdobia, ktoré reflektujú, a excerpčné zdroje. Všímame si aj spôsob spracovania umožňujúci alebo neumožňujúci identifikáciu neologizmov. V sekcii 1.2 výberovo poukazujeme aj na slovníky cudzích slov (špecifický typ výkladových slovníkov zameraný na prevzatú lexiku), pretože do istej miery obsahujú aj novú lexiku prevzatú z viacerých jazykov alebo z jedného konkrétneho jazyka. Venujeme sa charakteristike a rozsahu materiálovej bázy, vymedzeniu excerpčných zdrojov, opisu koncepcie slovníka a stavbe hesla.

Neológiu chápeme ako lexikologickú subdisciplínu skúmajúcu nové pomenovania (neologizmy) v širokom zmysle (ide o všetky nové pomenovacie jednotky, lexémy aj lexie). Osobitnú problematiku, ktorá sa týka neológie, predstavujú okazionalizmy a tzv. funkčné neologizmy.⁴ Tento typ neologizácie je špecifický v tom, že sa týka prekračovania hraníc istých komunikačných sfér a s tým súvisiacich inovačných tendencií. **Neografiu** chápeme ako neologickú lexikografiu, t. j. lexikografickú subdisciplínu zaoberajúcu sa tvorbou neologických slovníkov.⁵ Termín uvádza v rovnakom význame česká lingvistka O. Martincová v *Novom encyklopedickom slovníku češtiny* pod heslom NEOGRAFIE: „Lingvistický úsek zabývajúci sa praxí a teórií tvorby slovníků neologismů.“⁶ Na jeho používanie v uvedenom význame poukazuje v českej jazykovede napr. aj knižná publikácia *Neologie a neografie: výběr z národních bibliografií* O. Martincovej a kol.,⁷ ktorá obsahuje výber neologických a neografických prác usporiadaný podľa národných lingvistík. Termín sa v uvedenom význame používa aj v polonistike (napr. A. Meger v štúdiu *Zur Neologismenlexikografie des Polnischen nach 1989* používa termín *Neografie* ako synonymum k termínu *Neologismenlexikografie*⁸), vo *francúzskej lingvistike* (napr. J. Boissy a P. Lerat *úvádzajú termín la néographie* vo význame zachytávania, evidencie neologizmov), ako aj v lingvistikách iných krajín. Podľa Je. A. Levašova⁹ je možné o neografii ako o novej lexikografickej disciplíne hovoriť od začiatku 70. rokov 20. storočia, keď takmer súčasne boli publikované charakterom a rozsahom blízke neologické slovníky v ruskom, anglickom a francúzskom jazyku.¹⁰ V rámci neografie zohráva významnú úlohu **neologická excerpčia**, t. j. zber neologického materiálu ako zdroja potrebného na koncipovanie neologických slovníkov, ale aj štúdií a ďalších vedeckých prác o neologizmoch. Bez neologickej excerpcie nie je možná sústavná neografická ani neologická práca.

³ Żmigrodzki, P. (ed.): Wielki słownik języka polskiego PAN. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2007–2020. Dostupné na internete: <<http://www.wsjp.pl>>. Od r. 2007 do augusta 2018 sa na slovníku intenzívne pracovalo v rámci dvoch grantových projektov. Od augusta 2018 dopĺňanie slovníka o nové heslá, ako aj aktualizácia jestvujúcich hesiel, sa realizuje v rámci možností Inštitútu poľského jazyka.

⁴ Funkčné neologizmy sa charakterizujú nasledovne: „Z hľadiska funkčného se za n. pokládajú mj. ty jednotky, jejichž užití (původně vázané na pracovní, zájmové, sociální prostředí apod.) se mění a spolu s tím se přehodnocuje jejich původní (odborná, profesní, slangová apod.) příznakovost.“ Martincová, O.: Neologismus. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): Nový encyklopedický slovník češtiny. N – Ž. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1163.

⁵ S týmto vymedzením významu termínu neografia pracuje celý riešiteľský kolektív projektu Slovník slovenských neologizmov (lexikografický, lexikologický a porovnávací slavistický výskum) (Zmluva č. APVV-18-0046), pričom ho možno považovať za jednu z kľúčových terminologických jednotiek v rámci skúmanej problematiky. Táto štúdia vznikla ako súčasť riešenia projektu APVV.

⁶ Martincová, O.: Neografie. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): Nový encyklopedický slovník češtiny. N – Ž. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016, s. 1162-1163.

⁷ Martincová, O. a kol.: Neologie a neografie. Výběr z národních bibliografií. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1996, 1999 (2. vyd.).

⁸ Bližšie porov. Meger, A.: Zur Neologismenlexikografie des Polnischen nach 1989. In: Scheller-Boltz, D. (ed.): Język Polski – 25 lat po Przełomie/Die polnische Sprache – 25 Jahre nach der Wende. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2014, s. 328-352. V uvedenej štúdiu A. Meger poukazuje aj na diskusiu k obom termínom.

⁹ Levašov, Je. A.: Sloviri novych slov (kratkij obzor). In: Kotelova, N. Z. (ed.): Novyje slova i sloviri novych slov, 1978, s. 27-36.

¹⁰ Citované podľa Martincová, O.: Neografie. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (eds.): Nový encyklopedický slovník češtiny, c. d., s. 1162.

1 Neografické práce

1.1 Vlastné slovníky neologizmov

1.1.1 Za prvý povojnový pokus o komplexnejšie slovníkové zachytenie novej lexiky v poľštine možno považovať sériu publikácií *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat...*, ktorá bola postupne publikovaná v rokoch 1988–2015 (editorkou zväzkov publikovaných v rokoch 1988–1989 je D. Tekiel a editorkou zväzkov publikovaných v rokoch 1998–2015 je T. Smółkowa).¹¹ Publikácie sú výsledkom práce vedeckého pracoviska (*Observatorium Językowe*) Inštitútu poľského jazyka Poľskej akadémie vied, ktoré bolo založené v r. 1970 na podnet W. Doroszewského. Publikácie zachytávajú lexiku objavujúcu sa v poľskej tlači v rokoch 1972–1981, 1985–1992, 1993–2000 a 2001–2005. Autori však zdôrazňujú, že s existenciou tejto lexiky treba počítať omnoho skôr, a to dve až tri desaťročia pred výskytom v skúmanej tlači.¹² Slovníky reagujú na zmeny v lexikálnej zásobe: zachytávajú zmeny vo významoch a v oblasti výskytu lexém, registrujú novú poľskú lexiku objavujúcu sa v poľskej tlači vo vybraných časových rozmedziach, ktorú neregistruje jedenásťzväzkový *Słownik języka polskiego* (Doroszewski, ed.; SJPD)¹³ a trojzväzkový *Słownik języka polskiego* (Szymczak, ed.; SJPSz).¹⁴ Časť lexiky umiestnenej v poslednej sérii (*Materiały z prasy lat 2001–2005*) však možno nájsť v niektorých novších slovníkoch výkladového charakteru, čo sa pri heslách explicitne uvádza. Pri excerpácii bola zohľadnená neodborná a vysokónákladová tlač, denníky, kultúrne a politické týždenníky s celopoľskou pôsobnosťou adresované širokému okruhu čitateľov so stredným a vyšším vzdelaním. Texty objavujúce sa v tlači sú vhodným prameňom pre neologickú excerpáciu, ako aj pre výskum súčasného jazyka, lebo ich charakterizuje tematická a štylistická rôznorodosť a obsahujú všetky variety národného jazyka.

Autori chápu novosť vo vzťahu k výskytu samotnej lexémy, môže sa týkať významu lexémy, ale aj jej spájateľnosti. Jednotlivé vydania tak obsahujú nové slová, nové významy slov a nové ustálené slovné spojenia. Publikácie obsahujú tzv. vlastné neologizmy (*neologizmy właściwe*) – práve utvorené alebo prevzaté slová – a tzv. funkčné neologizmy (*neologizmy względne/neologizmy funkcjonalne*) – nové jednotky s celospoločenskou platnosťou, ktoré síce existovali aj predtým, ale boli obmedzené na istú komunikačnú sféru. V slovníkoch sa vyskytujú už všeobecne známe nové slová, ale aj také, ktoré tvoria nestabilnú časť slovnej zásoby (práve vstúpili do slovnej zásoby daného jazyka alebo sa

¹¹ Tekiel, D. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część I: A–O*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988; Tekiel, D. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część II: P–Z*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1989; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985–1992. Część I: A–O*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 1998; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985–1992. Część II: P–Ż*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, 1999; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000. Część I: A–H*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2004; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000. Część II: I–O*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2004; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000. Część III: P–S*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2005; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000. Część IV: T–Ż, Suplement do części I–III*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2006; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część I: A–D*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2010a; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część II: E–J*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2010b; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część III: K–M*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2013a; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część IV: N–R*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2013b; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część V: S–U*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2014; Smółkowa, T. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część VI: V–Ż*. Kraków: Wydawnictwo LEXIS, 2015.

¹² Tekiel, D. (ed.): *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część I: A–O*, c. d., s. 6.

¹³ Doroszewski, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–10. T. 11 (Suplement). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, 1958–1962 (T. 1–4), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1963–1969 (T. 5–11).

¹⁴ Szymczak, M. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978–1981.

v ňom nachádzajú len krátku dobu) a v odôvodnených prípadoch aj individualizmy a okazionalizmy.¹⁵ Autori uvádzajú, že až po čase sa dá zistiť, ktorá lexéma naozaj obohatila slovnú zásobu a ktorá bola svedectvom dočasnej existencie vecí a javov.¹⁶ Dominantnú časť lexiky uvedenej v slovníkoch tvoria anglicizmy, ktoré prevažujú v slovnej zásobe mnohých oblastí, a termíny, ktoré nie sú známe len odborníkom, ale vďaka svojej vysokej frekvencii v tlači aj laikom.

Heslá sú usporiadané abecedne a samotné heslo obsahuje: 1) heslové slovo – ide zväčša o jednoslovné pomenovania (substantíva, adjektíva, verbá, adverbiá), ojedinele viacslovné pomenovania rôznych typov, prefixoidy vstupujúce do kompozít v prednej pozícii; 2) výklad významu pomocou a) opisu, b) synonyma (synonym), c) odkazu alebo priradenia; 3) exemplifikáciu – príklad z tlače ilustrujúci a konkretizujúci predošlý výklad významu a poukazujúci na spätosť príslušnej lexémy; 4) zdroj exemplifikácie. Uvedené časti heslového slova môže dopĺňať: slovnodruhovú a gramatickú charakteristiku či normatívne a štýlové hodnotenie lexém. Jednou hviezdičkou sa označujú neosémantizmy, dvoma hviezdičkami zmeny v oblasti výskytu lexémy. Osobitnými znakmi sa uvádzajú frazeologické jednotky a ustálené slovné spojenia (nefrazeologický typ viacslovných pomenovaní).

Príklady spracovania hesiel:

babciovanie ‘peplenie roli babci, bycie babcią’: Nie są już babciami „w pretensjach“. Nie służąc na każde zawołanie ani nie żebrząc o dostęp do wnuka, mogą stać się dowodem na prężność rodziny, jej żywotność. [...] Lecz ten typ babciowania będzie się z pewnością upowszechniać wraz ze wzrostem zamożności społeczeństwa. Polit¹⁷ 3/2002.¹⁸

cegła** ‘rzecz ciężka, nieporęczna do noszenia ze względu na znaczną wagę’: Najważniejsza jest dla mnie niewielka waga notebooka. Pierwsze komputery przenośne, których używałem, były kilkukilogramowymi cegłami. Wprost 20/2002.

WD, MS¹⁹ **cegła** 1. ‘materiał budowlany z gliny i piasku; kostka takiego materiału’ 2. *przen.* ‘książka, płyta gramofonowa, która źle się sprzedaje, na którą nie ma popytu’; NS3²⁰ **cegła** pot.** ‘bardzo gruba książka’²¹

certyfikat ◊ **certyfikat bezpieczeństwa*** ‘dokument uprawniający do uzyskiwania informacji uznawanych za tajne’: Do kariery w międzynarodowych instytucjach nie wystarcza dziś sama wiedza i znajomość języków obcych. Niezbędne jest też posiadanie certyfikatu bezpieczeństwa umożliwiającego dostęp do informacji niejawných własnego kraju i tych instytucji (np. NATO czy UE). Polit. 11/2003.

WD, MS **certyfikat bezpieczeństwa mors.** ‘dokument stwierdzający zadowalający stan techniczny statku’²²

¹⁵ Okazionalizm sa v polskej jazykovede chápe ako «wyraz, połączenie wyrazowe użyte jednostkowo, w niekonwencjonalnym znaczeniu i nietypowym kontekście, z nowym zabarwieniem stylistycznym», indywidualizm ako «wyraz, wyrażenie itp. będące czymś indywidualnym tworem lub użyte przez kogoś w sposób szczególny, tylko u niego stwierdzoney». Dubisz, S. (ed.): Uniwersalny słownik języka polskiego. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. Autori publikácií Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat... považujú zohľadnenie uvedených dvoch skupín lexém za dôležité pre dokreslenie obrazu novej slovnej zásoby. Zdôrazňujú taktiež, že okazionalizmy a individualizmy stoja na okraji pozornosti bádateľov lexiky. Výnimku predstavujú autorské individualizmy v jazyku spisovateľov Tekiel, D. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część I: A–O, c. d., s. 8.

¹⁶ Smólkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985–1992. Część I: A–O, c. d., s. 11.

¹⁷ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: Polit – Polityka.

¹⁸ Smólkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część I: A–D, c. d., s. 38.

¹⁹ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: WD – Słownik języka polskiego, red. W. Doroszewski, t. I–XI, Warszawa, 1958–1969; MS – Słownik języka polskiego, red. M. Szymczak, t. I–III, wyd. VII, Warszawa, 1978.

²⁰ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: NS3 – Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000, red. T. Smólkowa, cz. I: A–H, cz. II: I–O, Kraków, 2004; cz. III: P–Ś, Kraków, 2005, cz. IV: T–Ż, Suplement do cz. I–III, Kraków, 2006.

²¹ Smólkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część I: A–D, c. d., s. 82.

²² Smólkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część I: A–D, c. d., s. 83.

Trochu odlišným spôsobom sú spracované prefixoidy vstupujúce do kompozít v prednej pozícii. V takomto hesle sa za výkladom významu neuvádza exemplifikácia z tlače, ale najfrekventovanejšie kompozitá, v ktorých sa tento komponent nachádza. V zátvorkách sa uvádzajú najčastejšie (typické) kolokáty, s ktorými sa kompozitá spájajú, napr.:

arcy-, pierwsza część wyrazów złożonych podkreślająca, wzmacniająca znaczenie tego, co nazywa druga część wyrazu złożonego:

1. wskazuje na maksymalny stopień intensywności cechy określonej przez drugą część wyrazu; znaczy 'bardzo', 'nadmierzają', 'niezwykłe': [BD]²³

przymiotniki i odprzymiotnikowe przysłówki: arcykiczowaty (relief), arcymęski (kawał), arcypoprawny (Brytyjczyk), arcywulgarny (określenie); arcsolidnie (przygotować się), arcytrafnie (powiadać);

2. wskazuje na wybitność, wyjątkowość, nieprzeciętność tego, co nazywa druga część wyrazu:

rzeczowniki: arcyczytanie, arcykameleon, arcykasjer, arcyliga, arcyłobuz, arcymodlitwa, arcyposłskość, arcypowaga, arcyproboszcz, arcsztuka.²⁴

Aj napriek tomu, že problematika slovníkov a spôsob spracovania materiálu majú jasný neografický charakter, autori uvádzajú, že publikácie sa neuchádzajú o status slovníka neologizmov, ale len poskytujú materiálovú bázu bádateľom súčasného jazyka a autorom slovníkov, ktoré budú publikované v budúcnosti, pričom ich úlohou bude vykonanie selekcie materiálu, určenie, ktorým jednotkám možno priznať status všeobecne používaných lexém, ako aj ich normatívne hodnotenie.²⁵

1.1.2 Do diskusie k problematike povojnových poľských neologizmov a ich lexikografického spracovania viacerými knižnými prácami prispel J. Wawrzyńczyk: *Nowe słownictwo polskie w świetle źródeł prasowych z lat 1918–1939; Chronologizacja słownictwa nowopolskiego. W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych; Tak zwane nowe słownictwo polskie w świetle dokumentacji „Polskiego Informatorium Wyrazowego“; Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty.*²⁶ Tieto publikácie na seba nadväzujú nielen tematicky, ale aj koncepcne. Pozostávajú z predhovoru, zoznamu literatúry a vlastného slovníka, ktorého cieľom je podať skutočné obdobie a zdroj výskytu lexémy a vyvrátiť tým tvrdenia o objavení sa konkrétnych lexém až po 2. svetovej vojne. Podľa autora ide v podstate o slovníky zdanlivo povojnových poľských neologizmov. V predhovoroch ku všetkým publikáciám kriticky reaguje na vybrané knižné práce, ktoré sú všeobecne považované za kľúčové v oblasti poľskej neológie a ktoré sa podľa samotných autorov venujú povojnovým neologizmom: *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego* (Satkiewicz),²⁷ *Nowe słownictwo polskie. Badania rzeczowników* (Smółkowa),²⁸ *Nowe słownictwo polskie. Przymiotniki i przysłówki* (Smółkowa – Tekiel),²⁹

²³ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: BD – Słownik współczesnego języka polskiego, red. B. Dunaj, Warszawa 2007.

²⁴ Smółkowa, T. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001–2005. Część I: A–D, c. d., s. 31.

²⁵ Tekiel, D. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część I: A–O, c. d., s. 8.

²⁶ Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie w świetle źródeł prasowych z lat 1918–1939. Łódź: [s.n.], 1990; Wawrzyńczyk, J.: Chronologizacja słownictwa nowopolskiego. W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, 1992; Wawrzyńczyk, J.: Tak zwane nowe słownictwo polskie w świetle dokumentacji „Polskiego Informatorium Wyrazowego“. Katowice: Śląsk, 1994; Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 1999.

²⁷ Satkiewicz, H.: Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 1969. Ide o prvé komplexnejšie spracovanie uvedenej problematiky po 2. svetovej vojne, na ktoré nadväzujú ďalej vymenované práce.

²⁸ Smółkowa, T.: Nowe słownictwo polskie. Badania rzeczowników. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1976.

²⁹ Smółkowa, T. – Tekiel, D.: Nowe słownictwo polskie. Przymiotniki i przysłówki. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1977.

Nowe wyrazy i wyrażenia w prasie (Zagrodnikowa),³⁰ Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981 (Tekiel, ed.).³¹ Práce J. Wawrzyńczyka vznikli ako výsledok verifikácie lexikálneho materiálu uvedených piatich publikácií (porov. aj 1.1.1). Autor však konštatuje, že práč s materiálom, ktorý z hľadiska prvotného výskytu nie je datovaný správne, je omnoho viac.³² J. Wawrzyńczyk sa usiluje poukázat na skutočnosť, že mnohé lexémy, ktorým sa pripisuje výskyt až po 2. svetovej vojne, sa v skutočnosti objavili a používali ešte pred rokom 1945. To, že sú zaznamenané až v povojnových slovníkoch, vyvoláva pocit ich prvotného výskytu v povojnovom období, čo je však mylné, lebo ich možno nájsť v mnohých prameňoch spred r. 1945. Toto považuje za kľúčový problém aj vyššie citovaných prác, ktoré pri identifikácii povojnových neologizmov vychádzali primárne z jedenástzväzkového SJPD.³³ Aj všeobecne zaužívané tvrdenie, že k masívnemu nárastu novej slovnej zásoby v poľštine došlo až po 2. svetovej vojne, považuje za zavádzajúce, lebo živelný nárast slovnej zásoby má v poľštine oveľa dlhšiu históriu a došlo k nemu už v 19. storočí a v prvej polovici 20. storočia,³⁴ najmä v období tzv. II Rzeczypospolitej (1918–1945). Autor poukazuje na to, že v čase Varšavského povstania (v r. 1944) bol zničený Supplement k Słowniku języka polskiego (Karłowicz – Kryński – Niedźwiedzki, eds.; tzv. Słownik warszawski; SJPWar)³⁵ obsahujúci okolo 60 000 hesiel, ktorý chronologicky predchádzal vydaniu SJPD.³⁶ Toto konštatovanie sa však v kontexte štúdia iných zdrojov ukazuje ako mylné. Napr. P. Żmigrodzki³⁷ uvádza, že materiál, ktorý mal tvoriť suplement, bol zničený len čiastočne.³⁸

J. Wawrzyńczyk tiež zdôrazňuje, že pri výskume neologizmov je potrebný kritický pohľad na poľské lexikografické pramene, ktoré sa vyznačujú fragmentárnosťou a nezriedka aj náhodnosťou výberu lexikálneho materiálu, exemplifikácií a prameňov, ako aj to, že neologická problematika si vyžaduje seriózny výskum, a to aj zdrojov nelexikografického charakteru.³⁹

Autor vo svojich publikáciách poskytuje súbor abecedne usporiadaných hesiel (zdanlivo povojnových neologizmov a neosémantizmov), ktorých prvotný výskyt presne časovo datuje (pred r. 1945), uvádza prameň ich predvojnového výskytu a v niektorých publikáciách aj konkrétne exemplifikácie. Vychádza pritom z priebežne dopĺňaného lexikografického archívu pod názvom *Polskie Informatorium Wyrazowe*.⁴⁰ V niektorých prípadoch sú heslá doplnené kritickým komentárom vzt'ahujúcim sa na jednu z piatich spomínaných neologických prác.

³⁰ Zagrodnikowa, A.: Nowe wyrazy i wyrażenia w prasie. Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych RSW „Prasa-Książka-Ruch“, 1982.

³¹ Tekiel, D. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część I: A–O. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988; Tekiel, D. (ed.): Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1972–1981. Część II: P–Z. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1989.

³² Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty, c. d., s. 6.

³³ Wawrzyńczyk, J.: Chronologizacja słownictwa nowopolskiego. W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych, c. d., s. 3.

³⁴ Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty, c. d., s. 4.

³⁵ Karłowicz, J. – Kryński, A. A. – Niedźwiedzki, W. (eds.): Słownik języka polskiego. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927 (tzv. Słownik warszawski).

³⁶ Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty, c. d., s. 4. Porov. aj <<http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slowniki/31/sownik-jzyka-polskiego-warszawa-1958-1969>>.

³⁷ Żmigrodzki, P.: Wprowadzenie do leksykografii polskiej. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009, s. 143.

³⁸ Poukázal na to aj recenzent štúdie, ktorý zdôraznil, že nebol zničený celý suplement, ale len čiastkový materiál k suplementu v rozsahu 60 000 kartotečných listkov.

³⁹ Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty, c. d., s. 5.

⁴⁰ Archív využil aj pri ďalšom lexikografickom projekte porov. Wawrzyńczyk, J.: *Polskie informatorium wyrazowe*. Nowa lista źródeł. Wybór dokumentacji hasłowej. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 1998.

Príklady spracovania hesiel:

energiotwórczy – Św⁴¹ 1937, 9, s. 21⁴²

PACYFISTKA - Edek, który siedział ze mną w jednej ławce, radził tresować pluskwy. Niestety! Mama, choć niby taka pacyfistka, przeciwniczka wojen i bicia kogokolwiek – wszystkie pluskwy wytępiła sublimatem. <B. Hertz: Ze wspomnień Samowara, Warszawa: L. Fiszer [1936], s. 46>⁴³

radioaparat - PJ⁴⁴ 1929, s. 5; Kaempffert 1932, s. 352⁴⁵

KREDYTODAWCA

Nie może tu być jednej reformy powszechnej, bo kredytobiorcy i kredytodawcy są różni. <A. Wierzbicki, Program gospodarczy Lewiatana, Warszawa: Dom Książki Polskiej, 1933: 16>⁴⁶

AKADEMICKOŚĆ

W: Smółkowa 1976 rzeczownik rozpatrywany pomyłkowo, ponieważ w SD⁴⁷ został zilustrowany cytatem z r. 1934

 [...] brak bezpośredniości w odczuwaniu, przepuszczenie wszystkich wrażeń przez filtr rozumu, nadaje poezjom jego pewną akademickość [...]. <W. Feldman, Współczesna krytyka literacka w Polsce, Warszawa: J. Fiszer, 1905: 165>⁴⁸

J. Wawrzyńczyk przedstawił aj svoj d'alší lexikografický (častočne neografický) projekt pod názvom *Polskie informatorium wyrazowe. Nowa lista źródeł. Wybór dokumentacji hasłowej*,⁴⁹ najskôr v dvoch skorších publikáciách nevel'kého rozsahu.⁵⁰ Słownik obsahuje štýri skupiny lexikálnych jednotiek: 1) lexémy, ktorých opis (dokumentácia) v základných výkladových slovníkoch poľského jazyka si vyžaduje rozličné doplnenia; 2) lexémy novopoľského obdobia (koniec 18. stor. – 1939), ktoré nie sú zaznamenané v základných výkladových slovníkoch poľského jazyka; 3) lexémy používané v krásnej, vedeckej a populárno-vedeckej literatúre, ako aj v publicistike medzivojnového obdobia; 4) neologizmy (vrátane neosémantizmov) druhej polovice 20. storočia. Prevaha uvedených skupín slovnej zásoby súvisí s autorovou intenzívnou prácou nad verifikáciou lexiky, ktorá sa v poľských neografických prácach považuje za povojnovú. Heslá majú nasledujúcu štruktúru: heslové slovo; informácia o jeho prítomnosti alebo absencii v základných výkladových slovníkoch poľského jazyka; bibliografické odkazy – vedecké pramene, v ktorých je dané heslo doložené; exemplifikácie v podobe viet alebo slovných spojení ilustrujúce použitie príslušnej lexémy. Pri konkrétnych heslách môžu niektoré časti stavby hesla absentovať.

Autorovi nejde len o samotnú registráciu uvedených skupín lexém, ale aj o predstavenie unikátnych bibliografických prameňov (vrátane exemplifikácií ilustrujúcich použitie slov a slovných spojení), zoznam ktorých je umiestnený pred samotným slovníkom. Publikácia *Polskie informatorium wyrazowe...*

⁴¹ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: Św – „Światowid“. Kraków.

⁴² Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie w świetle źródeł prasowych z lat 1918–1939, c. d., s. 8.

⁴³ Wawrzyńczyk, J.: Chronologizacja słownictwa nowopolskiego. W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych, c. d., s. 73.

⁴⁴ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: PJ – Poradnik Językowy.

⁴⁵ Wawrzyńczyk, J.: Tak zwane nowe słownictwo polskie w świetle dokumentacji „Polskiego Informatorium Wyrazowego“, c. d., s. 52.

⁴⁶ Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty, c. d., s. 55.

⁴⁷ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: SD – W. Doroszewski (red.), Słownik języka polskiego. T. 1–10, Warszawa 1958–1968.

⁴⁸ Wawrzyńczyk, J.: Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty, c. d., s. 12.

⁴⁹ Wawrzyńczyk, J.: *Polskie informatorium wyrazowe. Nowa lista źródeł. Wybór dokumentacji hasłowej*. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 1998.

⁵⁰ Wawrzyńczyk, J.: Projekt „Polskiego Informatorium Wyrazowego“. Łódź: Philologica, 1992; Wawrzyńczyk, J.: Nad projektem „Polskiego Informatorium Wyrazowego“. Toruń: Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Humanistyczny, 1993.

(Wawrzyńczyk) sa stala základom pre neskoršie autorove publikácie väčšieho rozsahu: *Słownik bibliograficzny języka polskiego: wersja przedelektroniczna, Tom 1–10* (Wawrzyńczyk)⁵¹ a *Słownik bibliograficzny języka polskiego: lista źródeł* (Wawrzyńczyk),⁵² v ktorých zaznamenáva lexémy poľského jazyka, ktoré sa objavili v 20. storočí v rozličných zdrojoch (slovníkoch a textoch iných prameňov).

Príklady spracovania hesiel:

kek D-, Ds-⁵³

Wawrzyńczyk J. 1995

pomidorzyc

Miodek J. 1976: 91

prześmiewalski

 [...] celował głównie w piosenkach łobuzerskich, komicznych i prześmiewalskich [...].

<Dąbrowska M. 1972: 561>

1.1.3 Neologizmy jazykovokomunikačnej reality obdobia vymedzeného rokmi 1993–2005 zachytáva *Verba Polona Abscondita. Sonda słownikowa III* (Bogusławski – Danielewiczowa).⁵⁴ Publikácia eviduje nielen nové lexikálne jednotky nezachytené v slovníkoch, ale aj lexémy roky zakorenené v poľštine, používané v každodennom kontakte, ktoré sa však dodnes nedočkali lexikografického zachytenia. Menej početnú skupinu tvoria lexikálne jednotky, ktoré v existujúcich slovníkoch boli zachytené alebo opísané chybné či neadekvátne.

Samotní autori sa vyhýbajú pomenovaniu „slovník“, podľa nich ide len o „slovníkovú sondu“, do ktorej vyberali materiál pomerne náhodne: z živej reči, dennej tlače a časopisov, rádia, televízie, čítaných kníh, slovníkov, pričom nejde o úplnú, ale len parciálnu materiálovú bázu. Cieľom je na pomerne veľkej vzorke materiálu predstaviť lexikografický projekt prepájajúci teóriu s praxou.⁵⁵ Predmetom opisu sú jednotky reálne existujúce v poľskom jazyku a majúce status jeho jednotiek,⁵⁶ ktoré vo vedomí jazykových používateľov fungujú ako hotové a vydeliteľné a ktoré možno využiť ku konštruovaniu väčších celkov (syntagmiem či viet). V slovníku sa vyskytuje niekoľko typov takýchto jazykových jednotiek: 1) bežné lexémy (zvykľe leksemy) (napr. **barbie** vo význame ‘mladá kobieta nie wyróżniająca się niczym poza banalną urodą’); 2) frazeologické jednotky (napr. **ktoś nie jest bohaterem czyjegoś romansu, ktoś jedzie na opinii**); 3) výrazy podobné zámenám alebo spojкам tvoriace plné vetné schémy (napr. **ale co to za** vo vete *Pracuje, ale co to za praca.*); 4) jednotky, majúce charakter samostatných výpovedných celkov, ktoré charakterizuje blokáda syntaktických doplnení; samostatnosťou pripomínajú príslovia, no na rozdiel od nich sú zbavené referencie, teda vzťahu jazykovej jednotky k referentu – konkrétnemu predmetu, javu, udalosti či situácii mimojazykovej skutočnosti (napr. **prawda, jak dziad Magda**). Okrem jednoslovných a viacslovných jednotiek (s dominanciou druhého typu) slovník uvádza aj jednotky, ktoré nemajú charakter samostatných slov,

⁵¹ Wawrzyńczyk, J.: *Słownik bibliograficzny języka polskiego: wersja przedelektroniczna. Tom 1–10*. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW (t. 1), 2000; Jan Wawrzyńczyk (t. 2), 2004; Wydawnictwo Takt (t. 3), 2006; Bel Studio (t. 4–10), 2009–2012.

⁵² Wawrzyńczyk, J.: *Słownik bibliograficzny języka polskiego: lista źródeł*. Łódź: Elja Malek, 2014.

⁵³ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: D – W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*. T. 1–10, Warszawa 1958–1968; Ds – W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*. T. 11. Suplement, Warszawa 1969.

⁵⁴ Bogusławski, A. – Danielewiczowa, M.: *Verba Polona Abscondita. Sonda słownikowa III*. Warszawa: Elma Books, 2005. Výskumným cieľom, metodologicky i číslovaním nadväzuje na: Bogusławski, A. – Garnysz-Kozłowska, T.: *Addendum to Polish phraseology. Introductory issue/Addenda do polskiej frazeologii*. Zeszyt wstępny. Carbondale: Linguistic Research, 1979 a Bogusławski, A. – Wawrzyńczyk, J.: *Polszczyzna, jaką znamy. Nowa sonda słownikowa*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego, 1993 (eviduje najmä slovné spojenia).

⁵⁵ Bogusławski, A. – Danielewiczowa, M.: *Verba Polona Abscondita. Sonda słownikowa III*, c. d., s. 7-8.

⁵⁶ Termín jednotka języka A. Bogusławski bližšie definoval v niekoľkých svojich prácach, ich súpis bližšie porov. Bogusławski, A. – Danielewiczowa, M.: *Verba Polona Abscondita. Sonda słownikowa III*, c. d., s. 9.

a podľa A. Bogusławského a M. Danielewiczowej sú v gramatikách pomenúvané najčastejšie ako slovotvorné morfémy (napr. *pra-*: *prawykonanie*, *prawybory*, *prareferendum*). Za slovníkom sa nachádzajú tri prílohy: príloha č. 1 obsahuje operátory (*jednostki operacyjne*; napr. vyrazenie pyta^jne *i*), príloha č. 2 prirovnania (*wyrazenia porównawcze*; napr. *ktoś ma leb jak sklep*) a príloha č. 3 príslovia (*przysłowia*; napr. **Każda potwora znajdzie swego amatora**).

Slovník je usporiadaný abecedne, podľa jednoslovných grafických výrazov (tzv. *wokabuly*), ktoré sú asémantické a v slovníku plnia len pomocnú funkciu – ich úlohou je uľahčiť vyhľadávanie jednotiek, predovšetkých viacslovného charakteru. Vokabuly vystupujú v tvaroch, ktoré sú vo výkladových slovníkoch štandardne považované za základné, napr. N. sg. substantíva (napr. vokabula RÓWNIACHA), infinitív verba (napr. vokabula RAPOWAĆ), N. sg. mužského rodu adjektíva (napr. vokabula BRZYDKI). Heslá pod týmito pomocnými výrazmi majú takúto štruktúru: jazyková jednotka; prozodická charakteristika jednotky (v prípade potreby transkripcia v hranatých zátvorkách); informácia o flektívnych vlastnostiach jednotky (predovšetkým informácie o rôznych defektivizmoch); informácia o možných doplneniach valenčných pozícií danej jednotky so syntakticko-formálnymi a sémantickými poznámkami; miesto jednotky v tematicko-rematickej štruktúre výpovede; sémantické vlastnosti (opis významu); pragmatické vlastnosti (rôzne aspekty komunikačného používania); textové ilustrácie (exemplifikácie); prípadné doplňujúce informácie. Viacslovné jednotky sa k jednotlivým vokabulám zaraďujú na základe slovesa, podstatného mena, prídavného mena alebo číslovky s prvým výskytom vo viacslovej jednotke, a to na ktoromkoľvek mieste viacslovej jednotky (napr. jednotka *droga wewnętrzna* je zaraďená pod vokabulu *droga*, jednotka *o co biega* pod vokabulu *biegać*, jednotka *to jest cała wielka sprawa* pod vokabulu *cały*). V prípade, že viacslovná jednotka neobsahuje ani jeden z uvedených slovných druhov, o jej zaraďení k príslušnej vokabule rozhoduje to slovo, ktoré stojí na prvom mieste (napr. jednotka *żeby chociaż* sa nachádza pod vokabulou *żeby*).

Príklady spracovania hesiel:

DACH

ktoś jest pod dach ◦

:S: *i jest tak najedzony, że nie może już nic więcej zjeść*

:P: ZAS *środ*. Po obr.

▼ *Nie jem lodów. Jestem już pod dach*.

ĆWIARA

ćwiara

:S: osoba mało rozgarnięta • *pejor*.

:P: A ZAS *środ*. E *pogard*.

PRA--

pra--

K_: oznaczenie przedsięwzięcia

:S: próbny, dokonany przed właściwym przedsięwzięciem

:P: A SYT *ofic*.

▼ *prareferendum*, ▼ *prawybory*

1.1.4 Kým všetky doteraz analyzované publikácie možno považovať za striktné vedecké spracovania problematiky, neografická práca *Leksykon najnowszych wyrazów obcych używanych w prasie, radiu i telewizji* (Markowski) má populárno-vedecký charakter.⁵⁷ Jej cieľom je uľahčiť používateľom jazyka pochopenie súčasných textov objavujúcich sa v prostredkoch masovej komunikácie. Zaznamenáva najnovšie a často sa opakujúce prevzaté lexémy, ako aj najnovšie významy lexém, ktoré boli

⁵⁷ Markowski, A.: *Leksykon najnowszych wyrazów obcych używanych w prasie, radiu i telewizji*. Warszawa: Wydawnictwo Książkowe „Tój Styl“, 1997.

prevzaté dávnejšie. Obsahuje približne 1 100 hesiel z tlače, rozhlasu a televízie, pričom predstavuje akési doplnenie jestvujúcich slovníkov poľského jazyka, najmä slovníkov cudzích slov. V slovníčku sa objavujú lexémy z rozličných odborných oblastí (napr. politiky, ekonomiky, spoločenského života, módy, psychológie, medicíny, informačno-komunikačných technológií), ktoré sa zásluhou prostriedkov masovej komunikácie stali všeobecne používané.

Autor pri stavbe hesla využíva hniezdovanie, vďaka čomu možno na jednom mieste nájsť slová spojené spoločným koreňom. V takom prípade je hlavným heslom substantívum, k nemu je prihniezdované verbum, adjektívum a ďalšie odvodené substantíva. Pri každom z nich sa samostatne uvádza výklad významu, ako aj exemplifikácie. Pre lepšiu zrozumiteľnosť, ako aj zacielenosť na širšiu skupinu adresátov, sa pri výklade významu používa relatívne jednoduchý jazyk. Autor zároveň uvádza len významy, v akých sú dané lexémy použité v textoch masovej komunikácie, nie všetky významy lexém. V závere hesla sa nachádza informácia o etymológii obsahujúca skratku jazyka, z ktorého lexéma pochádza, jej podobu a význam vo východiskovom jazyku, ak sa od poľštiny odlišuje. Niektoré heslá obsahujú aj informácie o normatívnom a štýlovom hodnotení lexikálnych jednotiek. Záverečné heslá tvoria prefixoidy, pomocou ktorých sa masovo tvoria nové slová a ktoré sú často používané v tlači, rádiu a televízii. Stavba týchto hesiel má podobnú štruktúru. Namiesto kontextových exemplifikácií sa uvádzajú konkrétne kompozitá, ktoré sú týmito komponentmi tvorené, spolu s údajom o slovnom druhu týchto kompozít.

Príklady spracovania hesiel:

GASTARBEITER (czytaj: *gastarbajter*) ‘cudzoziemski robotnik, najczęściej z państw słabo rozwiniętych, pracujący w państwach bogatych’. *Fala tureckich gastarbeiterów w RFN. Byłem przez dwa lata gastarbeiterem w Stanach.*
niem. Gastarbeiter.

LOBBY ‘wpływowa grupa osób, która poza parlamentem wywiera nacisk na organa władzy w interesie jakichś ugrupowań politycznych, gospodarczych, regionalnych, zawodowych itp.’. *Lobby górnicze naciska rząd w celu utrzymania dotacji kopalń. Nie należą do żadnego lobby, ani „patriotycznego“ ani „kosmopolitycznego“.* *W Holandii wpływy lobby cyklistów są już tak wielkie, że zmienia się zabudowę miast.* **LOBBYSTA** albo **LOBBISTA** ‘członek jakiegoś lobby’. *Lobbyści popierający przemysł hutniczy.* **LOBBYSTYCZNY** ‘taki, który dotyczy lobby, który polega na wykorzystaniu lobby’. *Trzeba było podjąć wcześniej działania lobbystyczne.*

ang. lobby.

ULTRA- przedrostek o znaczeniu ‘bardzo’, dodawany do przymiotników, wskazujący na bardzo duże natężenie cechy, o której mówi druga część wyrazu, np. *ultranowoczesny* (bardzo, niezwykle nowoczesny), *ultramiękki*, *ultrasłodki*.

lac. ultra ‘ponad, powyżej’.

1.1.5 Ďalšou publikáciou populárno-vedeckého charakteru je slovník J. Bralczyka *Nowe słowa*.⁵⁸ *Obsahuje približne 300 slov, ktoré možno v poľštine považovať za nové (novoprevzaté alebo novoutvorené). Novosť lexém autor podmieňuje ich výskytom približne v poslednom dvadsaťročí (cca 1987 – 2007).*⁵⁹ *Autor uvádza len jednoslovné jednotky, nezohľadňuje viacslovné pomenovania, kompozitá písané so spojovníkom ani neosémantizmy. Do slovníka nie sú zahrnuté okazionalizmy. Lexémy zaradené do slovníka Nowe słowa (Bralczyk) sa nevyskytujú v SJPD ani v prvých vydaniach SJPSz, ale niektoré novšie slovníky ich už zaznamenávajú. Výber slov je relatívne náhodný a individuálny.*

⁵⁸ Bralczyk, J.: *Nowe słowa*. Warszawa: Hachette Livre Polska, 2007.

⁵⁹ Bralczyk, J.: *Nowe słowa*, c. d, s. 3.

Autor vyberal slová časté, zaujímavé a potrebné.⁶⁰ Keďže ide o populárno-vedeckú publikáciu, heslá sú spracované čitateľsky príťažlivým spôsobom, často majú podobu minifejtónov. Okrem informácií o pôvode, význame a oblasti použitia lexém sa uvádzajú aj autorove osobné reflexie či asociácie.

Príklady spracovania hesiel:

GARGAMEL

Przesadnie rozbudowana miejska lub częściej podmiejska willa, z wieżyczkami, zdobieniami, stylizowana na ozdobny pałacyk.

Od imienia bajkowego czarodzieja z francuskiego filmu rysunkowego.

Gargamel to czarodziej-potwór, ktorý lubil zjadať sympaticzne ludziki – smerfy, choť, o ile wiadomo, żadnego zjeść mu się nie udało. Mieszkał w starym i niedużym zamczysku, pełnym wież i krużganków, tak poczwarnym, jak on sam. Imię wziął po matce Gargantui, księżniczce Gargameli, i przekazał je jako nazwę budowlom, które dziś zdaniem wielu szpecą tereny podmiejskie. Można jednak uznać, że takie określenie bywa wynikiem zazdrości, że ci, co tak mówią, chcieliby mieć takie okazałe wille, a że nie mogą, próbują je upotworniać, nazywając przynajmniej nieapetycznymi gargamelami.

EVENT

Duża publiczna impreza, najczęściej o charakterze rozrywkowym, zorganizowana przez firmę dla pracowników, klientów, przyjaciół, w celach promocyjnych lub integracyjnych.

Z angielskiego, *event* – ‘wydarzenie’.

Tak jak spotkania firmowe są już z reguły *meetingami* (rzadziej mityngami, bo te mają charakter sportowy), tak zorganizowane przez działy promocji imprezy stają się *eventami*, choť zapewne wszyscy chcą, żeby się stały w świadomości uczestników *wydarzeniami*. *Wydarzeniem* określamy z jednej strony coś ważnego, z drugiej coś przypadkowego; *imprezy* stały się dziś raczej prywatne – *event* to jest to, o co chodzi. *Eventy* się planuje, organizuje. Nie zmieni się raczej pisownia i zostanie ta rzadka w polszczyźnie litera *v*, choťby dlatego, że z *w ewent* sugerowałby niepewność, ewentualność.

1.1.6 Výsledkom niekoľkoročnej spolupráce jazykovedcov z Varšavskej univerzity a Univerzity v Mainzi je dvojjazyčný *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989* (Worbs – Markowski – Meger).⁶¹ Tento poľsko-nemecký slovník neologizmov bol publikovaný v Nemecku a primárne je určený nemeckojazyčnému čitateľovi. Prekladový slovník neologizmov je využitelný na praktické účely, ale zároveň poskytuje jazykový materiál, ktorý môže byť predmetom ďalších analýz. Zachytáva a systematicky opisuje novú poľskú lexiku, ktorá sa objavila po r. 1989, a porovnáva ju s nemeckou lexikou. V centre pozornosti autorov slovníka stoja primárne prevzaté i domáce lexémy s celonárodnou platnosťou po r. 1989, ktoré sú svedectvom rozvoja kultúry, vedy, techniky či politiky, ale aj staršie lexémy – tzv. socialistické neologizmy, ktoré neboli v slovníkoch skôr zachytené z dôvodu cenzúry (napr. *sklep za żółtymi firankami*, *ubek*, *bezpieczniak*, *enerdowo*). Autori do slovníka zaradili aj termíny z oblasti súčasnej hudby či názvy jedál, považované za tzv. *pseudoneologizmy*⁶² (napr. *techno*, *kebab*, *kiwi*). Slovník obsahuje približne 3 500 lexém (vrátane prefixoidov), ktoré pochádzajú z novších slovníkov poľského jazyka (publikovaných po r. 1990), z tlače, knižných publikácií a online databáz. Zohľadnené sú v ňom vlastné neologizmy, slovtvorné a sémantické neologizmy.

⁶⁰ Bralczyk, J.: Nowe słowa, c. d, s. 4.

⁶¹ Worbs, E. – Markowski, A. – Meger, A.: Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2007.

⁶² Chápanie pseudoneologizmu u autorov zodpovedá pojmu funkčný neologizmus vo vymedzení O. Martincovej (porov. pozn. 4).

Heslá sú usporiadané abecedne a majú nasledujúcu štruktúru: heslové slovo; ortografický variant heslového slova; informácia o výslovnosti (pri formálne totožných lexémach vyslovovaných v poľštine a nemčine rozlične); slovnodruhovú a gramatickú charakteristiku; štylisticko-pragmatická charakteristika; definícia v nemeckom jazyku; nemecký ekvivalent; exemplifikácie (len v poľskom jazyku) pochádzajúce výlučne z internetových prameňov alebo z tlače; informácia o výskyte hesla v slovníkoch alebo iných prameňoch (bez exemplifikácie); informácia o pôvode; historicko-kultúrna informácia dopĺňajúca historický alebo politický kontext vzniku príslušnej lexémy; informácia o rozdieloch v používaní príslušnej lexémy v nemeckom a poľskom jazyku; odkazy na heslá s podobným významom.

Príklady spracovania hesiel:

mininotebook, mini notebook [mininoltbuk] *m, G -a, Npl -i, Computer* »besonders kleines u. leichtes Notebook« - **Mini-Notebook**. *Pierwszy mini notebook, o wadze poniżej 1,5 kg; ze standardowymi portami i klawiaturą w 95% zbliżoną do wielkości klawiatury standardowej: ThinkPad 240 (1999). www.ibm.com 2003.* 📖 PS⁶³ 1999 <engl

nano- *Fachsprache, als Erstglied in Zusammensetzungen in der Bedeutung* (1) ‚auf den milliardsten Teil einer physikalischen Einheit bezogen‘ (2) ‚auf eine sehr kleine Größe bezogen‘ - **Nano-**. Nanometr, nanosekunda; nanoplankton, nanoświat. 📖 PS 1999, US⁶⁴ 2003

1.1.7 Kritickú recenziu na uvedený slovník publikoval pod názvom *O nowym słownictwie polskim po 1989 roku* M. Iwanowski,⁶⁵ pričom sa zameral len na bibliometrické hodnotenie.⁶⁶ Prvá pripomienka M. Iwanowského sa týka toho, že autori uvedeného slovníka vynechali niekoľko kľúčových prameňov k problematike neologizmov v poľskom jazyku. Otázkou týkajúcou sa dôvodov absencie relevantnej neologickej literatúry ponecháva autor sice bez odpovede, ale zdôrazňuje, že bádatelia by mali pri príprave publikácií spolupracovať s odborníkmi na bibliometriu, aby predišli vynechaniu relevantnej literatúry z dôvodu nevedomosti. Kritická poznámka sa týka aj toho, že do posudzovaného slovníka boli zaradené aj lexémy vyskytujúce sa v jazykovokomunikačnej realite ešte pred r. 1989, čo nekorešponduje s názvom publikácie. Ďalšia pripomienka sa týka hodnotenia niektorých lexém ako neologizmov po r. 1989. M. Iwanowski prostredníctvom konkrétnych príkladov dokazuje, že mnohé z lexém, ktorých vznik autori datujú po r. 1989, sa používali pred uvedeným rokom, napr. *bajerować, barbecue, bialo-czerwoni, cottage, fotochromowy, gest Kozakiewicza*.⁶⁷ Posledná poznámka M. Iwanowského sa týka uvádzania exemplifikácií. Worbs, Markowski a Meger uvádzajú len príklady z internetových prameňov (s konkrétnym uvedením prameňa), výskyt lexémy v tlačenom prameni nedokladujú konkrétnou exemplifikáciou, ale len odkazujú na príslušný zdroj, čo núti čitateľa práve si vyhľadávať príklady v knižnici v ďalších tlačených publikáciách. Podľa Iwanowského by mal byť slovník doplnený aj o nejaký nosič dát, na ktorom by sa nachádzali kópie internetových stránok, z ktorých boli čerpané príklady, aby čitateľ videl širší kontext príkladu a aby sa predišlo tomu, že

⁶³ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: PS – Zgólkowa, Halina (red.). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, Poznań, 1994-2005.

⁶⁴ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: US – Dubisz, Stanisław (red.). *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa, 2003.

⁶⁵ Iwanowski, M.: *O nowym słownictwie polskim po 1989 roku*. Łódź: Instytut Rusycystyki Uniwersytetu Łódzkiego, 2010.

⁶⁶ Bibliometria je vedná disciplína zaoberajúca sa meraním a kvantitatívnou analýzou dokumentov komunikujúcich vedecké poznatky. Zakladateľmi bibliometrie boli F. J. Cole a N. B. Eales, ktorí v roku 1917 publikovali prácu *Štatistická analýza literatúry*. Samotný termín bibliometria zaviedol až v roku 1969 A. Pritchard, dovtedy sa používal termín *štatistická bibliografia* (Dostupné na internete: <<https://sk.wikipedia.org/wiki/Bibliometria>>).

⁶⁷ Iwanowski, M.: *O nowym słownictwie polskim po 1989 roku*, c. d., s. 7-8.

daná stránka, z ktorej príklad pochádza, prestane existovať.⁶⁸ Autor na druhej strane oceňuje snahu o prípravu prekladového dvojjazyčného slovníka neologizmov, zdôrazňuje náročnosť problematiky a sporadickosť publikácií tohto typu.⁶⁹

1.2 Neologizmy vo výkladových slovníkoch

V poľskej lexikografii v období 2. svetovej vojny, druhej polovice 20. storočia a v súčasnosti má výrazné zastúpenie varšavská lexikografická škola. Výsledkom jej práce je väčšina všeobecných výkladových slovníkov, ktoré uvádzame ďalej (body 1.2.1–1.2.6). Dôležité zastúpenie v poľskej lexikografii vymedzeného obdobia však majú aj univerzitné a vedecké pracoviská pôsobiace v iných poľských mestách. *Wielki słownik języka polskiego PAN* (Żmigrodzki, ed.)⁷⁰ je primárne výsledkom práce tímu krakovských jazykovedcov Inštitútu poľského jazyka Poľskej akadémie vied, avšak s výrazným spoluautorstvom predstaviteľov iných poľských vedeckých pracovísk, najmä z Varšavskej univerzity a Univerzity M. Kopernika v Toruni; *Słownik współczesnego języka polskiego* (Dunaj, ed.)⁷¹ pripravili lingvisti späť s krakovským prostredím, najmä s Jagelovskou univerzitou. Obraz hlavných lexikografických pracovísk dokrešľuje Univerzita Adama Mickiewicza v Poznani, na ktorej bol pripravený päťdesiatzväzkový *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (Zgólkowa, ed.)⁷²

1.2.1 Najdôležitejším dielom poľskej lexikografie 20. storočia je jedenásťzväzkový *Słownik języka polskiego* (Doroszewski, ed.; SJPD).⁷³ Ide o prvý poľský povojnový výkladový slovník veľkého rozsahu (okolo 125 000 hesiel) publikovaný v rokoch 1958–1969. Prvotným zámerom bolo vytvorenie slovníka súčasného poľského jazyka, ale z viacerých dôvodov sa od tohto zámeru upustilo a do slovníka sa zaradila slovná zásoba od druhej polovice 18. storočia až do času spracovania slovníka, teda do polovice 20. storočia.⁷⁴ Základom pre slovník bola kartotéka citátov s rozsahom 6–7 miliónov kartotečných lístkov. Podľa P. Żmigrodzkeho slovník obsahuje len okolo 7 % novej lexiky.⁷⁵ Pri časti hesiel sa uvádza informácia o výskyte hesla v starších slovníkoch a údaje o zdrojoch, z ktorých pochádzajú exemplifikácie, čo umožňuje odlišiť „staré“ lexémy od nových. Toto lexikografické dielo sa na dlhé roky stalo východiskom pre lexikografické práce rôzneho charakteru, ako aj pre teoreticky zamerané jazykovedné práce, a to tak z materiálového, ako aj z metodologického hľadiska.

1.2.2 Najpopulárnejším výkladovým slovníkom poľštiny je trojzväzkový *Słownik języka polskiego* (Szymczak, ed.; SJPSz).⁷⁶ Obsahuje okolo 80 000 hesiel a je určený širokej verejnosti. Nevychádza z korpusov, základom sa preň stal spomínaný SJPD a obohatený bol o nové slová z kartotéky redakcie slovníkov poľského jazyka PWN (Redakcja Słowników Języka Polskiego PWN). Prvé vydanie trojzväzkového slovníka bolo publikované v rokoch 1978–1981.⁷⁷ Doplnené a prepracované siedme vydanie (z r. 1992)⁷⁸ obsahuje *Suplement*, v ktorom sa nachádza okolo 4 000 nových slov (cca 5 %), vrátane nových prevzatí, alebo starších slov, ktoré z rozličných dôvodov neboli zachytené

⁶⁸ Iwanowski, M.: O nowym słownictwie polskim po 1989 roku, c. d., s. 14.

⁶⁹ Iwanowski, M.: O nowym słownictwie polskim po 1989 roku, c. d., s. 5.

⁷⁰ Żmigrodzki, P. (ed.): *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2007–2020. Dostupné na internete: <<http://www.wsjp.pl>>.

⁷¹ Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wilga, 1996.

⁷² Zgólkowa, H. (ed.): *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 1–50. Poznań: Wydawnictwo Kurpisz, 1994–2005.

⁷³ Doroszewski, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–10. T. 11 (Suplement). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, 1958–1962 (T. 1–4), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1963–1969 (T. 5–11); reprint: Doroszewski, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–11. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1996–1997.

⁷⁴ Żmigrodzki, P.: Wprowadzenie do leksykografii polskiej. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009, s. 157.

⁷⁵ Żmigrodzki, P.: Wprowadzenie do leksykografii polskiej, c. d., s. 158.

⁷⁶ Szymczak, M. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978–1981.

⁷⁷ Druhé až šieste vydanie sa výrazne neodlišujú od prvého vydania.

⁷⁸ Szymczak, M. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–3 i suplement. Wydanie siódme, zmienione i poprawione. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992.

v troch hlavných častiach. Neobsahuje teda len súbor neologizmov z rokov 1980–1992, ale aj lexémy dopĺňajúce SJPSz o staršie lexémy patriace k rozličným varietam národného jazyka, napr. *aborcja*, *abakan*, *abderyta*, *babranina*, *babus*, *consensus*, *fajfle*, *fakirek*, *lapówkarski*, *lagier*, *abo*. Vo vydaní z r. 1995⁷⁹ a neskorších vydaniach je suplement zaradený do jadra slovníka.

1.2.3 Prvé vydanie *Słownika współczesnego języka polskiego* (Dunaj, ed.; SWJP)⁸⁰ z roku 1996 má jeden zväzok a obsahuje približne 62 000 hesiel. Eviduje slovnú zásobu súčasného poľského jazyka. Veľký dôraz sa v slovníku kladie na zachytenie novej lexiky, ktorá sa v poľštine objavila v rokoch 1989–1995 (napr. *komórkowiec*, *billboard*). Zachytávajú sa najnovšie prevzatia, sémantické kalky, slovotvorné neologizmy, lexémy reprezentujúce prvotne hovorovú podobu jazyka a sociálne formy národného jazyka, ktoré sa dostali do všeobecného používania. Materiálová báza nasledujúcich vydaní slovníka⁸¹ bola doplnená o ďalšie nové lexémy.⁸² Pri výbere slovnej zásoby autori vychádzali z ústnej i písomnej podoby jazykového prejavu (texty z rádia, televízie, každodennej komunikácie), z vlastného korpusu príkladov, a to aj v prípade novej lexiky.

1.2.4 Ďalším slovníkom je dvojzväzkový *Inny słownik języka polskiego* (Bańko, ed.; ISJP), ktorého prvé vydanie bolo publikované v r. 2000.⁸³ Obsahuje okolo 40 000 hesiel, pričom približne 2 000 (5 %) z nich nebolo zaregistrovaných v starších vydaniach najväčších slovníkov PWN – ide o lexémy nové alebo z rôznych dôvodov v starších vydaniach slovníkov nezaznamenané (napr. *kablówka*, *kacap*, *bistor*). Autori vychádzajú zo skôr vydaných slovníkov PWN, z Korpusu poľského jazyka PWN (Korpus Języka Polskiego PWN) a z kartotéky redakcie slovníkov poľského jazyka PWN (Redakcja Słowników Języka Polskiego PWN); 50 % textov pochádza z posledného desaťročia 20. storočia, pričom ide o tematicky a žánrovo rôznorodé texty.

1.2.5 Štvorzväzkový *Uniwersalny słownik języka polskiego* (Dubisz, ed.; USJP)⁸⁴ publikovaný v r. 2003 obsahuje okolo 100 000 hesiel a zachytáva predovšetkým lexiku druhej polovice 20. storočia s osobitným zreteľom na slovnú zásobu posledného dvadsaťročia 20. storočia, ktorá odráža spoločenské, politické, kultúrne a hospodárske zmeny. Zaznamenáva lexikálne neologizmy (jednotky nové z formálneho hľadiska), neosémantizmy (nové významy jednotiek), ktoré v slovníkovej časti nie sú nijako špeciálne označené a vo väčšej miere zohľadňuje slová cudzieho pôvodu (napr. *blockers*, *dżihad*, *stringi*, *SMS*, *e-book*). Pri excerpácii autori vychádzali z jestvujúcich lexikografických diel,

⁷⁹ Szymczak, M. (ed.): *Słownik języka polskiego PWN*. T. 1–3. Wydanie pierwsze scalone. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1995.

⁸⁰ Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wilga, 1996.

⁸¹ Neskoršie vydania: Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Reader's Digest Przegląd, 1998; Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Wilga 1999; Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo SMS, 2000 (t. 1–3), 2001 (t. 4), 2003 (t. 5); Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Reader's Digest Przegląd, 2001 (pozn. doplnené a prepracované vydanie, v súčasnosti základná verzia slovníka); Dunaj, B. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Warszawa: Reader's Digest Przegląd, 2007; Dunaj, B. (ed.): *Współczesny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Langenscheidt Polska, 2007. Skrátené verzie slovníka porov. <<http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slowniki/22/slownik-wspolczesnego-jezyka-polskiego-warszawa-1996>>.

⁸² Dostupné na internete: <<http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slowniki/22/slownik-wspolczesnego-jezyka-polskiego-warszawa-1996>>.

⁸³ Bańko, M. (ed.): *Inny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000. Neskoršie vydania: Bańko, M. (ed.): *Wielki słownik ucznia*. T. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006 (pozn. minimálne prepracované vydanie ISJP, zbavené obscénných výrazov a gramatických informácií uvedených v ISJP na margu); Bańko, M. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–6. Warszawa: Biblioteka Gazety Wyborczej, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007 (pozn. vydanie obsahovo identické s *Wielkim słownikiem ucznia*, v menšom formáte); Bańko, M. (ed.): *Inny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Wyd. 2, nie zmienione. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2014. Porov. <<http://www.leksykografia.uw.edu.pl/slowniki/19/inny-slownik-jezyka-polskiego-warszawa-2000>>.

⁸⁴ Dubisz, S. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 1–4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003. Neskoršie vydania: Dubisz, S. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 1–6. Warszawa: PWN, 2003; Dubisz, S. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 1–4. Warszawa: PWN 2008.

kartotéky redakcie slovníkov poľského jazyka PWN (Redakcja Słowników Języka Polskiego PWN), Korpusu poľského jazyka PWN (Korpus Języka Polskiego PWN) a ďalších prameňov. USJP vyšiel v r. 2018 v doplnenom a prepracovanom vydaní pod názvom *Wielki słownik języka polskiego PWN* (Dubisz, ed.; WSJPD)⁸⁵. Slovník má päť zväzkov a obsahuje okolo 100 000 hesiel. Pôvodné heslá boli aktualizované a materiálová báza bola doplnená o nové heslá, ktoré sa v jazyku objavili v posledných pätnástich rokoch, teda od vydania USJP (napr. *abuliczka, bootleg, bootować, gandzia/gańdża, ekobiznes, ekoregion*).

1.2.6 Výlučne online je dostupný *Wielki słownik języka polskiego PAN* (Żmigrodzki, ed.; WSJ-PŻ).⁸⁶ Práce na tomto slovníku sa začali v r. 2007 a stále trvajú. Aktuálne obsahuje približne 50 000 lexikálnych jednotiek. Zahŕňa lexiku od r. 1945, ale jadro materiálu tvorí slovná zásoba posledných desaťročí 20. storočia a začiatkov 21. storočia. Počas prác sa staršie heslá aktualizovali o novovzniknuté významy. Pri heslách spracovaných do r. 2013 sa uvádzajú skratky starších slovníkov v prípade, ak ich zachytávajú. Pri najnovšej slovnej zásobe nezachytenej v starších slovníkoch tieto skratky absentujú, napr. *oazowicz, hiperłącze, genderyzm*. Počas druhej etapy prác (po r. 2013) sa autorský kolektív snažil uvádzať čo najpresnejšie časové datovanie prvého výskytu lexikálnej jednotky v poľských textoch (do úvahy sa brala len formálna stránka, abstrahovalo sa od významu).

1.2.7 Neologickú problematiku čiastočne spracávajú aj slovníky cudzích slov ako špecifický typ výkladových slovníkov zameraný na lexiku prevzatú z konkrétneho jazyka alebo z viacerých jazykov (hoci zastúpenie tejto lexiky môže byť pomerne vysoké). Charakteristika vzťahu tohto typu slovníkov a neologizmov by si vyžadovala samostatný výskum, ktorý prekračuje zámer tejto štúdie. Na tomto mieste preto uvádzame len jedného predstaviteľa: slovník *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim* (Mańczak-Wohlfeld)⁸⁷ Okrem nových anglicizmov pochádzajúcich z tlače vyznačujúcej sa tematickou a štylistickou rôznorodosťou sa v publikácii uvádzajú aj staršie anglicizmy vyxcerpované z lexikografických prameňov. Publikácia poskytuje lexikografickým spôsobom spracované okolo 1 600 lexém anglického pôvodu. Za anglicizmy autorka považuje lexémy prevzaté z angličtiny priamo, pričom angličtina môže plniť úlohu východiskového alebo sprostredkujúceho jazyka, alebo prevzaté z angličtiny cez iný sprostredkujúci jazyk.⁸⁸ Angličtina tak môže byť východiskovým alebo sprostredkujúcim jazykom. V predhovore k slovníku opisuje konkrétne vzťahy Poľska s anglicky hovoriacimi krajinami v historickom priereze, počnúc 14. storočím, definuje príčiny zvyšujúcej sa miery prenikania anglicizmov do poľského jazyka a ilustruje to počtom anglicizmov zaregistrovaných do roku 1961 (okolo 700 anglicizmov) a do roku 1985 (okolo 1 000 anglicizmov).

Všetky lexémy zahrnuté do slovníka sú súčasťou spisovnej variety, možno ich považovať za ustálené a v súčasnosti všeobecne používané. Slovník zahŕňa jednoslovné aj viacslovné pomenovania. Nie sú v ňom zohľadnené internacionalizmy, hybridné kompozitá, kalky z anglického jazyka, ako aj lexémy, ktoré charakterizuje okazionálnosť, individuálnosť alebo módnosť. Lexémy zaradené do

⁸⁵ Dubisz, S. (ed.): *Wielki słownik języka polskiego PWN*. T. 1–5. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2018.

⁸⁶ Żmigrodzki, P. (ed.): *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2007–2020. Dostupné na internete: <<http://www.wsjp.pl>>.

⁸⁷ Mańczak-Wohlfeld, E.: *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*. Kraków: Wydawnictwo Platan, 1994. V Poľsku bolo publikovaných aj niekoľko ďalších slovníkov, napr. Turek, W. P.: *Słownik zapożyczeń pochodzenia arabskiego w polszczyźnie*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas“, 2001; Łaziński, M. (ed.): *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008; Wiśniakowska, L. (ed.): *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010; Sobol, E. (ed.): *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003; Wiśniakowska, L.: *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007; Kopaliński, W.: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2014.

⁸⁸ Mańczak-Wohlfeld, E.: *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*, c. d., s. 7.

slovníka sa vyznačujú rozličnou mierou adaptácie na jednotlivých rovinách (ortografickej, fonologickej, morfolologickej, sémantickej).

Heslo má nasledujúcu štruktúru: heslové slovo s ortografickými variantmi, v akých sa používa; fonetický prepis lexémy; morfológická charakteristika; pôvodný (anglický) tvar prevzatej lexémy; informácia o ďalších jazykoch (v prípade sprostredkovaných prevzatí); údaje o lexikografickom zdroji s prvým výskytom lexémy; výklad významu pomocou opisu v podobe definície (nie striktné odbornej definície či encyklopedickej poučky); štylistické kvalifikátory; súbor prefixov a suffixov, pomocou ktorých sa od príslušného heslového slova tvoria konkrétne deriváty; najčastejšie kolokácie.

Príklady spracovania hesiel:

lab [lap] *rzecz. m.*

< ang.; skrócenie od *laboratory* < *śrłac. laboratorium* >

◊ szylidy

1. pracownia fotograficzna wyposazona w odpowiednią aparaturę do wywoływania *filmów i wykonywania powiększeń; ANG. *t.s.* +

2. pracownia, w której się przeprowadza badania naukowe lub zajęcia dydaktyczne, np. z zakresu chemii

number one [nambər wan] *rzecz. m. ndm*

◊ prasa

1. największy człowiek, rzecz itp., 2. najlepszy człowiek, rzecz itp.

instant [ĩstant] *przym. ndm*

◊ NSP⁸⁹

ekstrakt, np. kawy, zupy, gotowy do natychmiastowego użyciu po zalaniu wrzątkiem

-**yzacja** *rzecz. ż. blm*

♦ Kawa // zupa itp. instant

2 Závěry

Aj z uvedeného prehľadu vyplýva, že poľská neografia v druhej polovici 20. storočia a na začiatku 21. storočia zaznamenala veľký progres, a to prostredníctvom vedeckých, ako aj populárno-náučných prác rôznych druhov a žánrov.

a) Špecializované neologické slovníky a súpisy nových pomenovaní rozličného druhu, rozsahu, spracovaného obdobia aj excerpovaných textov, s rozličnou koncepciou. Medzi najvýraznejšie možno považovať: 14-zväzkové dielo *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy...* (editorkou zväzkov publikovaných v rokoch 1988–1989 je D. Tekiel a editorkou zväzkov publikovaných v rokoch 1998–2015 je T. Smólkowa), ktoré je výsledkom excerpacie textov z poľskej tlače z rokov 1972–2005, viaceré práce J. Wawrzyńczyka (*Nowe słownictwo polskie w świetle źródeł prasowych z lat 1918–1939* (1990); *Chronologizacja słownictwa nowopolskiego. W poszukiwaniu źródeł dokumentacyjnych neologizmów powojennych* (1992); *Tak zwane nowe słownictwo polskie w świetle dokumentacji „Polskiego Informatorium Wyrazowego“* (1994); *Polskie informatorium wyrazowe. Nowa lista źródeł. Wybór dokumentacji hasłowej* (1998); *Nowe słownictwo polskie. Fikcje i fakty* (1999)), slovník neologizmov z rokov 1993–2005 (*Verba Polona Abscondita. Sonda słownikowa III*, Bogusławski – Danielewiczowa, 2005), populárno-náučné slovníky A. Markowského (*Leksykon najnowszych wyrazów obcych używanych w prasie, radiu i telewizji*, 1997) a J. Bralczyka (*Nowe słowa*, 2007) a dvojjazyčný prekladový slovník *Polnisch-deutsches Wörterbuch der Neologismen. Neuer polnischer Wortschatz nach 1989* (Worbs – Markowski – Meger, 2007). Špe-

⁸⁹ Vysvetlenie skratky v súlade s východiskovým zdrojom: NSP – Tekiel (1988–89) – *Nowe słownictwo polskie*.

cializované neologické slovníky sú ideálnym východiskom pre viacrozmerný teoretický výskum neologickej problematiky.

b) Všeobecné výkladové slovníky (*Słownik języka polskiego*, Doroszewski, ed., 1958–1969; *Słownik języka polskiego*, Szymczak, ed., 1978–1981; *Słownik współczesnego języka polskiego*, Dunaj, ed., 1996; *Inny słownik języka polskiego*, Bańko, ed., 2000; *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Dubisz, ed., 2003; *Wielki słownik języka polskiego PWN*, Dubisz, ed., 2018; *Wielki słownik języka polskiego PAN*, Żmigrodzki, ed., 2007–2020; a ich neskoršie vydania) a slovníky cudzích slov (napr. *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*, Mańczak-Wohlfeld, 1994; *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*, Wiśniakowska, 2010; *Słownik zapożyczeń niemieckich w polszczyźnie*, Łaziński, 2008; *Słownik wyrazów obcych*, Sobol, 2003) možno z neologického hľadiska charakterizovať jednak ako zdroje pre špecializované neologické slovníky (tým, že zachytávajú aj lexiku, ktorá je pre isté vývinové obdobie nová), jednak tieto diela fungujú ako „svedkovia“ rozširovania lexiky o neologické jednotky (najmä vo vzťahu k rozširovaniu heslára ďalších vydaní slovníkov, ktoré zvyčajne obsahujú cca 5 % novej lexiky).

Nakoniec, ale nie na poslednom mieste možno pripomenúť, že medzi autormi prebieha prirodzená diskusia a miestami až polemika o statuse neologizmov a ich spracovaní v lexikografických (aj lexikologických) dielach. Polemické hlasy možno vnímať aj ako snahu o čo najpresnejšiu chronologizáciu príslušných lexikálnych jednotiek, ktorých neologickosť vo vzťahu k danému obdobiu môže byť sporná. Tým sa otvára aj priestor pre riešenie viacerých metodologických problémov, ktoré súvisia s rozličnými prístupmi ku skúmaniu neologizmov. Svedčí to o tom, že táto téma je stále živá a pre jazykovedcov aktuálna a zmysluplná.

*Pramene*⁹⁰

- ISJP: Bańko, M. (ed.): *Inny słownik języka polskiego*. T. 1–2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2000.
- PSWP: Zgólkowa, H. (ed.): *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 1–50. Poznań: Wydawnictwo Kurpisz, 1994–2005 (tzv. *Słownik poznański*).
- SJPD: Doroszewski, W. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–10. T. 11 (Suplement). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo „Wiedza Powszechna”, 1958–1962 (T. 1–4), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1963–1969 (T. 5–11).
- SJPL: Linde, S. B.: *Słownik języka polskiego*. T. 1–6. Warszawa: Drukarnia XX. Pijarów, 1807–1814 (tzv. *Słownik Lindego*).
- SJPSz: Szymczak, M. (ed.): *Słownik języka polskiego*. T. 1–3. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978–1981.
- SJPWar: Karłowicz, J. – Kryński, A. A. – Niedźwiedzki, W. (eds.): *Słownik języka polskiego*. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927 (tzv. *Słownik warszawski*).
- SJPWil: Zdanowicz et al.: *Słownik języka polskiego*. T. 1–2. Wilno: wydany staraniem i kosztem Maurycego Orgelbranda, 1861 (tzv. *Słownik wileński*).
- SWJP: Dunaj, B. (ed.): *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wilga, 1996.
- USJP: Dubisz, S. (ed.): *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 1–4. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- WSJPD: Dubisz, S. (ed.): *Wielki słownik języka polskiego PWN*. T. 1–5. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2018.
- WSJPŻ: Żmigrodzki, P. (ed.): *Wielki słownik języka polskiego PAN*. Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 2007–2020. Dostupné na internete: <<http://www.wsjp.pl>>.

⁹⁰ V prípade, že slovník má viacero vydaní, v zozname prameňov a ich skratiek uvádzame len prvé vydanie. Neskoršie vydania uvádzame v časti 1.2 pri jednotlivých slovníkoch v poznámkach pod čiarou.

On the History of Neography in Polish Studies

Marta Vojteková

Polish neography in the second half of the 20th and at the beginning of the 21st century experienced a great progress through scientific as well as popular-scientific works of various kinds and genres. Several specialized neological dictionaries and inventories of new denominations of a various kind, extent, processed period and excerpted texts have been published. This is an ideal starting point for multidimensional theoretical research into neological issues. General explanatory dictionaries can be characterized from the neological point of view both as the sources for specialized neological dictionaries (by gathering also the lexis, which is new for a certain development period), and as „witnesses” of the extension of the lexis with neological units (especially in relation to the extension of the glossary of further editions of dictionaries). It is also necessary to mention a natural discussion and sometimes even disputation among authors about the status of neologisms and their processing in lexicographic (but also lexicological) works. Polemical voices can also be treated as an effort to precisely chronologize particular lexical units, whose neological character in relation to a specific period may be questionable.